

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT

ALS BENS ARENDS PSALM 100:3

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr E. T. v. d. Born, Helpman (Gr.); Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr D. van Dijk, Groningen; Dr K. Fernhout, Baarn; Drs D. J. Galle, Haarlem; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Ooster-Nijkerk; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. van Herksen, Ermelo; A. Janse, Biggelerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr J. v. d. Linden, Trum; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Drs Joh. Luijkenaar Francken, Rotterdam; Mevr. J. M. Th. Luijkenaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr A. Ringwald, Ermelo; P. J. Risseeuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Wanswerd; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs H. Smilde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa.; Dr J. Thijss, Zwolle; Dr C. Veenhof, Harlestede; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Jan Zwart, Zaandam.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f 2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f 7.50 en voor Ned.-Indië f 6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f 0.15.

HOOFDARTIKEL: Hoofdartikel: Het Russische atheïsme. — Uit de Schrift: De verzen Profet, de Zijnen aan de Schriften. (Luc. 24:27). — Kerkelijk Leven: „Moet dat nu niet?" XII. Hoedemaker-Boissevain. — Even Parkeeren: Confessie en confessors. — Geestelijke Adviezen: Geloof en Leven. — Vakwetenschap en Praktijk: Waarom een christen aan uw ziekbed? — Muz. Kroniek: De uitvoering van de Matthäuspassion door de Ned. Bachveren. te Naarden. Psalmzingen — een geestelijk werk. — Zending en Evangelisatie: Het Zendingssambt. I. — Perschoon. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

Het Russische atheïsme.

„De Russische revolutie", schrijft Berdjajew in zijn boekje „Waarheid en Leugen van het Communisme", „heeft de aandacht der geheele wereld op Rusland en het Russische volk gericht. Het communisme experiment maakt den West-Europese mens onrustig. Want het is begeleid door een geweldadige verbreiding van de godloosheid, zooals de geschiedenis nog nooit heeft gekend. Hoe kon een volk dat in zijn diepste binnste religieus was en slechts door het geloof geleid, een gunstigen bodem voor de anti-religieuze propaganda bereiden? Hoe heeft toch het anti-religieuze Messianisme de Russische religieuze Messias-gedachte kunnen verdringen en zich op haar plaats weten te handhaven?"

Van deze vragen gaat een zekere suggestie uit. De Russische wijsgeer verklaart met nadruk, dat het geloof diep in de harten van zijn volksgenooten wortelde. Heel dat geloofsleven stond volgens hem in het teken van de „Messias-idee". Onwillekeurig wij wij hij het lezen geneigd zijn uitgangspunt te nemen. Maar diepere bezinning zal ongetwijfeld kritiek daarop tengevolge hebben.¹⁾

We hebben in het vorige stuk reeds opgemerkt, dat niet ieder verlangen naar heil een „Messias-verwachting" genaamd mag worden. De wijze waarop Berdjajew dit woord gebruikt, beteekent eigenlijk een verwerping van Gods beloften. Hier geldt hetgeen Prof. Dr G. Ch. Aalders in een ander verband zegt: Zulk een Messias-idee „misvat den Goddelijken oorsprong der Messiaansche belofte en zoekt haar wortel in het menselijke. Zij wil de Messiaansche profetie laten ontstaan uit louter menselijke verwachtingen. Wij daarentegen erkennen dat het God zelf is die de belofte van den Zaligmaker eerst in het Paradijs heeft geopenbaard en deze daarna door patriarchen en profeten heeft laten verkondigen, om haar tenslotte in de komst van Zijnen eeniggeboren Zoon in vervulling te doen gaan."²⁾

Daarom is de uitdrukking „anti-religieuze Messianisme" een ontwijding van het heerlijke woord, daarom is het verkeerd om de Russische religieuze „Messianisme" te noemen. Want wat hier

voorgesteld wordt als een verlangen naar den Messias, is in werkelijkheid een loochening van den Zaligmaker.

Nog een ander bezwaar tegen de probleemstelling in het boven aangehaalde gedeelte, moeten we noemen, voordat we Berdjajew volgen in zijn zoeken naar een antwoord op de door hem gestelde vragen. Hij zegt dat het „communisme experiment" begeleid is door een geweldadige verbreiding van de godloosheid. Deze uitdrukking legt een veel te zwak verband. Het communisme is in wezen godloos. We hebben hier niet — zooals sommige „Westerlingen" ons ook willen doen gelooven — te maken met een (tijdelijk) nevenverschijnsel. Die verbreiding is aan het communisme experiment inhærent. We zullen later zien, dat Berdjajew die godloosheid als de groote leugen van het bolsjewisme brandmerkt. Maar het juiste verband legt hij toch niet. De titel van zijn boekje „Waarheid en leugen van het communisme", is daarvan reeds het bewijs.

Dat werkje van den Russischen wijsgeer is van groote actuele beteekenis. Sommige van zijn oordeelen vinden we ook in de geschriften van Westersche auteurs, die met het communisme min of meer sympathiseeren. Bij Berdjajew leeren we de wereldbeschouwing kennen, waarin deze „sympathiebetuigingen" wortelen. Hij onthult ons de catastrophale gevolgen van het voortgaan op den door hen betreden weg. Hij geeft ons een nauwkeurige analyse van den bodem, in welke het revolutionaire zaad het beste kan ontkiemen. Maar hij helpt niettemin dien bodem verder voorbereiden.

Om het probleem — of zooals hij het noemt: het raadsel — van het Russische atheïsme op te lossen is volgens Berdjajew een grondige kennis van het wezen der Russische religie, zooals die in het volk leefde, onontbeerlijk. We hebben reeds gezien welk een voorname plaats hij toekent aan de z.g. „Messias-verwachting". Van oudsher was het Messiaansche bewustzijn aan het Russische volk eigen.³⁾

Bekend is welk een groote rol de „Anti-Christ" in het Russische religieuze leven en ook in de literatuur speelt. Al die speculaties over den „Anti-Christ" zijn te beschouwen als de zinnelijke uitdrukking van de wereld-verachting, die de „Orthodoxie" steeds kenmerkte. De „Anti-Christ" was in het oog van velen de eigenlijke heerscher in den Staat en in de Kerk. „De ware Kerk vliedt in de woestijn en verbergt zich onder de aarde". En Berdjajew verkondigt dat de Kerk tot de „geestelijke" en niet tot de „natuurlijke" wereld behoort.⁴⁾

Die „natuurlijke wereld" is hier een schepping van den Boze. Nergens vinden we zulke ontzettende beschrijvingen van den gruwel der zonde als in de Russische literatuur. We denken daarbij in de eerste plaats aan Dostojewsky⁵⁾, die ons het meest afgrijpselijke kwaad afbeeldt: menschen bezeten door duivelsche begeerten, ware demonen: „Ze zijn letterlijk tot alles in staat", ze zwelgen van genot wanneer zij bewust boosheid bedrijven, ze willen opzettelijk boos zijn „Wanneer ik voor mijn gezondheid niets doe, dan geschiedt dat alleen uit boosheid", zegt de mensch „uit den ondergrond". „Ik wil geen harmonie, liever blijf ik in mijn onverzadelijken toorn, zelfs al zou ik ongelijk hebben".

3) Zie zijn „Philosophie des Freien Geistes", pag. 376.

4) Het is natuurlijk onmogelijk om Dostojewsky met enkele zinnen „af te doen". Wenschelijk ware hier een vergelijking met Tolstoj, die veel meer antithetisch tegenover de wereld staat dan D.

schreeuw Iwan Karamasoff⁶⁾. „Dat is opstand", antwoordt dan Aljoscha, zijn jongste broeder, ontdaan. Inderdaad: geen mensch die zich sterker tegen God verzet, die meer met God en godsdienst spot, dan Dostojewsky's figuur: Iwan de atheïst, die dat alles doet „met de kracht der gemeenschap, die aan de Karamasoffs eigen is."

Dostojewsky daalt in de meest verschrikkelijke duisternissen van het menschelijke hart af en in de diepste afgronden der wereld. Hij vloekt haar en die vloek is ook op de lippen van talrijke van zijn volksgenooten.

Hij is, zegt Karl Pfleger, „dwars door de hel gegaan en door het vagevuur van den religieuze twijfel, van den wilden opstand tegen God. Hij heeft die hel doorkruist, maar toch als iemand, die bevrijd wil worden van den leugen en bedrog van een leven zonder God, als iemand die beeft van intens verlangen naar licht, naar het „levende leven", naar de groote harmonie, naar de vreugde van het wereld-al". Hij droomde „den eeuwigen droom van de Russische ziel, den droom van de wederoprichting aller dingen in Christus, den droom van een nieuw en heilig leven van allen met allen op een nieuwe heilige aarde..." Hij „riep den chaos slechts (!) op om hem te overwinnen"⁷⁾; de zwarte duisternis diende hem om het stralende licht beter te kunnen afbeelden.

Hoeden we ons voor zulk een verheerlijking van de werken van dezen titanischen en daemonischen mensch. Hoeden we ons bovenal voor diens probleemstelling, voor diens houding tegenover de wereld. Deze houding moge, vooral in de laatste jaren van zijn leven, veel minder antithetisch zijn dan die van vele tijdgenooten... Dostojewsky heeft met zijn „blik in den chaos" niettemin den weg gebaan voor het nihilisme, dat vanaf het midden der vorige eeuw Rusland aantastte. De geschiedenis heeft haar oordeel gegeven: Dostojewsky is de profeet der Russische revolutie.⁸⁾

De hel doorkruisen om bevrijd te worden van de zonde... zich storten in de diepste duisternis om straks het licht te kunnen ontvangen... den chaos oproepen en gebruiken om hem te overwinnen... het beteekent God verzoeken, het beteekent een opstand tegen den Almachtige en een vervloeking van Zijn Schepping, van Zijn Werk, van Zijn Verbond.

Evenals Dostojewsky hebben ook andere Russen zulk een „hel doorkruist", hebben ook zij hun leven verteerd in een ontzettende chaos. Die hel was in hun oogen de „natuurlijke wereld", welke zij overleverden aan de macht van den Anti-Christ, terwijl de Kerk op hun schelden „in de woestijn vloot", of zich in de „geestelijke wereld terugtrok". Geen wonder dat velen in de duisternis verzonken en in de verwarring omkwamen. Geen wonder dat hun pogingen om die van God „gescheiden wereld" op te heffen tot het Goddelijk Wezen mislukten.⁹⁾ In hun wanhoop keerden zij zich nu geheel tegen haar. Zoo ontstond het nihilisme, volgens Berdjajew: „een specifiek Russische ziekte".

5) Zie: „De Gebroeders Karamasoff".

6) Zie het opstel over Dostojewsky in Karl Pfleger: „Geister, die um Christus ringen", pag. 187 t/m. 226, b.v. pag. 192 en 217. Zie ook Thurneysen: „Dostojewsky".

7) Thurneysen, pag. 71: „Und sofern Dostojewsky die Hölle, die Verrückung, die Gerichtsreihe aller Zustände so rücksichtslos aufgedeckt hat wie kein Zweiter, mag er wohl der Prophet der russischen Revolution heißen; sofern aber die Krisis, in die er alles Menschliche gestellt sieht, noch ungleich viel tiefer und radikaler ist, als es sich selbst der Bolschewismus träumen lässt, wäre damit noch viel zu wenig gesagt". Dit oordeel van den Barthiaan is zeer leerzaam en is alleen al een uitvoerige bespreking waard.

8) Vandaar Dostojewsky's machteloze en diep-tragische worsteling om „opstanding".

1) Wij kunnen op deze vraag hier niet uitvoerig ingaan. Leersaam is ook wat Maurice Hindus schrijft. Zie in zijn boek: „Ontrederde Wereld" (pag. 11-41). „Wat heet het? „Het Christendom is nooit één geworden met het innerlijk leven van den Boer en was zelden een bron van inspiratie". Misschien is Hindus te veel vervreemd van zijn volk. Ook het stuk van Max Scheler: „Ueber Ethisches und Westliches Christentum" moet hier genoemd worden (Schriften zur Soziologie und Weltanschauungslehre, I. Band, pag. 148 e.v.): „Tegenover God ontbeert in 't Oosten de vrees... zeer sterk de houding der vertrouwelijke Vaderlijke". Dit oordeel is zeer belangrijk. Scheler haalt dikwijls van Harnack aan, hoe b.v.: „De Kerk van het Morgenland is... de verheerlijkte derde eeuw". Men zie echter ook Stefan Zanzwiler: „Das orthodoxe Christentum des Ostens".

2) Chr. Encycl. IV, pag. 179.